

BIỆN PHÁP RÈN LUYỆN KỸ NĂNG VIẾT ĐOẠN VĂN CHO HỌC SINH LỚP 3 THEO LÝ THUYẾT LẬP LUẬN

Hoàng Thị Quế¹, Trần Thị Thúy Nga^{2*}, Trần Nguyễn Hữu Nhân² và Huỳnh Thị Cẩm Nhung²

¹Khoa Giáo dục Tiểu học - Mầm non, Trường Sư phạm,
Trường Đại học Đồng Tháp, Việt Nam

²Sinh viên, Khoa Giáo dục Tiểu học - Mầm non, Trường Sư phạm,
Trường Đại học Đồng Tháp, Việt Nam

*Tác giả liên hệ, Email: thuynga1836@gmail.com

Lịch sử bài báo

Ngày nhận: 03/7/2024; Ngày nhận chỉnh sửa: 09/9/2024; Ngày duyệt đăng: 24/10/2024

Tóm tắt

Đoạn văn là một bộ phận tạo nên sự hoàn chỉnh của văn bản. Đoạn văn có nhiều kiểu cấu trúc khác nhau. Rèn cho học sinh lớp 3 kỹ năng viết đoạn văn trong Chương trình Giáo dục phổ thông môn Ngữ Văn có mục tiêu cơ bản nhằm hình thành và phát triển kỹ năng viết, tạo cơ sở cho học sinh tạo lập các văn bản theo nhiều kiểu phong cách khác nhau khi học các cấp học sau. Đoạn văn được học sinh lớp 3 hoàn thành sau mỗi bài viết sáng tạo phải bảo đảm các yêu cầu về diễn đạt rõ ràng, mạch lạc theo một kiểu lập luận (tức là một cấu trúc) nhất định. Việc vận dụng lý thuyết lập luận để hướng dẫn học sinh lớp 3 viết đoạn văn là một định hướng mới của phương pháp dạy học môn Tiếng Việt nhằm góp phần phát triển các phẩm chất chung và năng lực ngôn ngữ của học sinh. Bài viết này, nhóm tác giả trình bày một số nội dung về đoạn văn, lập luận và các kiểu lập luận trong đoạn văn, các biện pháp rèn luyện kỹ năng viết đoạn văn cho học sinh lớp 3 theo kiểu lập luận.

Từ khóa: Học sinh, lớp 3, kỹ năng, kiểu lập luận, rèn luyện kỹ năng viết, viết đoạn văn.

METHODS TO TRAIN 3rd GRADERS' PARAGRAPH WRITING SKILLS UNDER THE ARGUMENTATION THEORY

Hoang Thi Que¹, Tran Thi Thuy Nga^{2*}, Tran Nguyen Huu Nhan², and Huynh Thi Cam Nhung²

¹Faculty of Primary and Pre-School Education, School of Education,
Dong Thap University, Cao Lanh 870000, Vietnam

²Student, Faculty of Primary and Pre-School Education, School of Education,
Dong Thap University, Cao Lanh 870000, Vietnam

*Corresponding author, Email: thuynga1836@gmail.com

Article history

Received: 03/7/2024; Received in revised form: 09/9/2024; Accepted: 24/10/2024

Abstract

A paragraph is a part of a complete text. Paragraphs have many different types of structures. In the Vietnamese language education program, training 3rd graders in paragraph writing skills primarily forms and develops writing skills, creating a foundation for students to create texts in many different styles when studying in the upper grades. Paragraphs completed by 3rd graders after each Vietnamese language lesson must ensure the requirements of clear and coherent expression according to a certain argument (i.e., a structure). Applying the argument theory to guide 3rd graders in writing paragraphs is a new approach to promoting the development of general qualities and language abilities of students. This article presents some content about paragraphs, arguments and argument types in paragraphs, and measures to practice paragraph writing skills for 3rd graders in the argument style.

Keywords: Argumentative style, grade 3, practice writing skills, skills, students, write paragraphs.

DOI: <https://doi.org/10.52714/dthu.14.4.2025.1487>

Trích dẫn: Hoàng, T. Q., Trần, T. T. N., Trần, N. H. N., & Huỳnh, T. C. N. (2025). Biện pháp rèn luyện kỹ năng viết đoạn văn cho học sinh lớp 3 theo lý thuyết lập luận. *Tạp chí Khoa học Đại học Đồng Tháp*, 14(4), 33-40. <https://doi.org/10.52714/dthu.14.4.2025.1487>.
Copyright © 2025 The author(s). This work is licensed under a CC BY-NC 4.0 License.

1. Đặt vấn đề

Dạy học sinh (HS) viết và phát triển kỹ năng viết đoạn văn là một hoạt động rất quan trọng trong chương trình môn Tiếng Việt lớp 3. Hoạt động này không chỉ có mục tiêu giúp cho HS nắm vững kiến thức, rèn luyện tư duy và hình thành nhân cách mà còn giúp HS phát huy sự sáng tạo, làm quen dần với cách viết nhiều loại văn bản với các phong cách khác nhau ở các lớp trên. Theo định hướng của chương trình 2018, các bộ sách giáo khoa Tiếng Việt 3 chưa dạy các nội dung lý thuyết về viết đoạn văn mà chỉ hướng cho HS làm quen với đoạn văn thông qua hệ thống bài tập. Tuy nhiên, muốn HS viết được đoạn văn có cấu trúc rõ ràng, mạch lạc thì giáo viên (GV) cần phải dựa vào lý thuyết lập luận để phân tích, hướng dẫn cho các em từng bước phát triển kỹ năng viết đoạn văn theo yêu cầu của chương trình giáo dục.

Thực tế dạy và học ở tiểu học cho thấy, nhiều HS chưa hiểu cách diễn đạt (viết) một đoạn văn theo một cấu trúc nhất định nên khi viết đoạn văn theo yêu cầu của bài tập thường dẫn đến tình trạng các em ghép các câu diễn đạt các ý khác nhau lại một cách cơ học. Do đó đoạn văn các em viết không rõ ràng, không mạch lạc về ý, cấu trúc rời rạc, các câu văn không có sự liên kết chặt chẽ... Trong chương trình môn Tiếng Việt lớp 3 chưa đề cập về việc dạy khái niệm lý thuyết lập luận nên ở đây chúng tôi đề xuất một số phương pháp để giúp HS từng bước nhận diện, làm quen với các kiểu đoạn văn và nắm vững được cách triển khai đoạn văn theo cấu trúc có sự logic, chặt chẽ.

Từ những chiêm nghiệm trên, bài viết này các tác giả đề cập đến một số vấn đề sơ lược về đoạn văn, khái niệm lập luận và các kiểu lập luận trong đoạn văn, làm cơ sở cho việc đề xuất các biện pháp rèn luyện kỹ năng viết đoạn văn cho HS lớp 3 theo lý thuyết lập luận nhằm giúp HS viết được những đoạn văn có cấu trúc rõ ràng, diễn đạt mạch lạc, rõ ý... theo mục tiêu đặt ra của chương trình giáo dục.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Đoạn văn và lập luận trong đoạn văn

2.1.1. Đoạn văn

a. Khái niệm đoạn văn

Hiện nay, khái niệm đoạn văn còn có nhiều cách hiểu khác nhau. Có người cho đoạn văn là một bộ phận cấu thành của văn bản, thường gồm một số câu có quan hệ với nhau về nội dung và hình thức (theo một kiểu cấu tạo), thể hiện một ý hay một chủ đề nhất định.

Có một số quan niệm về đoạn văn như sau:

- “Đoạn văn là một đơn vị tạo thành văn bản, trực tiếp đứng trên câu, được mở đầu bằng chữ lùi đầu dòng, viết hoa và kết thúc bằng dấu ngắt đoạn”. (Bùi & Nguyễn, 2003).

- Phan (2008) cho rằng: “Đoạn văn là một bộ phận của văn bản do câu tạo thành theo một cấu trúc nhất định, biểu thị một nội dung tương đối độc lập, có hình thức rõ ràng”.

- “Đoạn văn là phần văn bản nằm ở giữa hai dấu chấm xuống dòng. Nó có thể thể hiện một hoặc hơn một chủ đề”. (Nguyễn, 2008).

Chúng tôi cũng cho rằng, đoạn văn vừa là sự phân đoạn nội dung, vừa là sự phân đoạn hình thức. Về nội dung, đoạn văn diễn đạt một nội dung nhất định, có thể hoàn chỉnh ở một mức độ nào đó (thể hiện logic - ngữ nghĩa), hoặc có thể không hoàn chỉnh (thể hiện sự biểu cảm - thẩm mỹ). Đặc điểm này phân biệt đoạn văn với văn bản. Cả đoạn văn và văn bản đều có nội dung hoàn chỉnh, trọn vẹn. Tuy nhiên cần phân biệt rõ, đoạn văn cơ bản chỉ là một ý hoàn chỉnh ở mức độ nhất định và có thể nắm bắt được một cách tương đối và dễ dàng. Đoạn văn là bộ phận, đơn vị trực tiếp cấu thành nên văn bản. Còn văn bản là một chỉnh thể khoa học chứa đựng nội dung tổng quan của vấn đề, bao gồm nhiều đoạn văn ghép lại với nhau thể hiện cái nhìn đa chiều và bao quát của người viết. Về hình thức thể hiện, đoạn văn là một tập hợp câu có quan hệ chặt chẽ với nhau, được đánh dấu bằng chỗ lùi đầu dòng, viết hoa và kết thúc bằng dấu chấm câu ngắt đoạn trong văn bản.

b. Phân loại đoạn văn

Nếu căn cứ vào số lượng câu trong đoạn văn thì có thể chia đoạn văn làm hai loại: đoạn văn bình thường (ở dạng phổ biến) gồm nhiều câu văn và đoạn đặc biệt (chỉ có một câu).

Ví dụ, đoạn văn gồm nhiều câu: “Nắng vàng như mật ong trải nhẹ trên khắp các cánh đồng cỏ. Những con sơn ca đang nhảy nhót trên sườn đồi. Chúng bay lên cao và cất tiếng hót. Tiếng hót lúc trầm, lúc bổng, lảnh lót vang mai đi xa. Bỗng dung lũ sơn ca không hót nữa mà bay vút lên nền trời xanh thẳm. Tiếng hót trong ngần của chúng vẫn còn quẩn quýt theo nhịp cánh tay.” (Nguyễn & cs., 2022a, tr. 138).

Ví dụ, đoạn văn gồm một câu: “Hàng năm cứ vào cuối thu, lá ngoài đường rụng nhiều và trên không có những đám mây bàng bạc, lòng tôi lại nao

nước những kỉ niệm mơn man của buổi tựu trường.” (Nguyễn & cs., 2022a, tr. 20).

Nếu căn cứ vào câu chủ đề thì đoạn văn cũng chia làm hai loại: Đoạn văn có câu chủ đề (là câu văn mang nội dung khái quát, thể hiện ý chính của đoạn văn, bao giờ cũng là câu đầy đủ thành phần và thường tương đối ngắn gọn), gồm đoạn diễn dịch, đoạn quy nạp, đoạn kết hợp diễn dịch với quy nạp và đoạn tổng phân hợp. Đoạn văn không có câu chủ đề gồm các đoạn: đoạn song hành, đoạn móc xích...

Ví dụ, đoạn văn có câu chủ đề: “Chiếc cặp sách này là món quà của ông nội tặng em nhân dịp năm học mới. Chiếc cặp hình chữ nhật, màu xanh dương rất đẹp. Mỗi khi đi học, em sắp xếp sách vở, đồ dùng học tập vào cặp. Thật tuyệt vời khi em được mang chiếc cặp mới tới trường.” (Nguyễn & cs., 2022a, tr. 19).

Ví dụ, đoạn văn không có câu chủ đề: “Thân cò vút thẳng trời hai ba chục mét cao, gió bão không thể quật ngã. Búp cò vượt dài như thanh kiếm sắc vung lên. Cây non vừa trời, lá đã xoà sát mặt đất. Lá cò tròn xoè ra làm nhiều phiến nhọn dài, trông xa như một rừng tay vậy, trưa hè lấp loá nắng như rừng mặt trời mới mọc.” (Nguyễn & cs., 2022b, tr. 64).

2.1.2. Lập luận và lập luận trong đoạn văn

a. Lập luận là gì?

Khái niệm lập luận hiện nay có nhiều định nghĩa khác nhau như:

- “Lập luận là đưa ra lí lẽ nhằm dẫn dắt người nghe đến một kết luận nào đấy mà người nói muốn đạt tới”. (Đỗ, 2009).

- “Lập luận là chiến lược hội thoại nhằm dẫn dắt người nghe đến một kết luận mà người nói đưa ra hoặc có ý định dẫn người nghe đến kết luận ấy”. (Phan, 2002).

- “Lập luận là một hoạt động ngôn từ. Bằng công cụ ngôn ngữ, người nói đưa ra những lí lẽ nhằm dẫn dắt người nghe đến một hệ thống xác tính nào đó, rút ra một (một số) kết luận hay chấp nhận một (một số) kết luận nào đó”. (Nguyễn, 2000).

- “Lập luận là người nói hay người viết đưa ra một hay một số lí lẽ mà người ta gọi là luận cứ nhằm dẫn dắt người đọc hay người nghe đến một kết luận nào đó mà người nói, người viết muốn hướng tới”. (Đỗ, 2005).

Như vậy, dù diễn đạt bằng những cách nào thì ta thấy các nhà nghiên cứu đều có chung một điểm

thống nhất: lập luận là đưa ra những lí lẽ để người cùng giao tiếp đi đến một kết luận hoặc chấp nhận một kết luận mà người nói (người viết) muốn hướng tới.

b. Lập luận trong đoạn văn

Mỗi đoạn văn được lập luận theo một cách thức nhất định. Thường người ta dựa vào câu chủ đề của đoạn để lập luận, tức là diễn đạt đoạn văn hướng theo câu chủ đề.

Một đoạn văn, nếu diễn đạt theo cách thức lập luận chặt chẽ, thường có cấu tạo: câu mở đoạn, các câu triển khai đoạn và câu kết thúc đoạn.

Với HS tiểu học trong đó có lớp 3, đoạn văn thường được viết theo một trong các kiểu lập luận như:

+ Lập luận theo kiểu *diễn dịch*: là kiểu lập luận đi từ cái khái quát (cái chung) đến cái cụ thể (cái riêng). Kiểu lập luận này, câu đầu tiên trong đoạn văn là câu chủ đề, còn các câu tiếp sau có nhiệm vụ triển khai, làm sáng tỏ chủ đề (các luận cứ).

Ví dụ, đoạn văn: “Thời điểm hoàng hôn có những đám mây được nhuộm sắc xà cừ óng ánh điệu đà. Có những đám mây quay quanh mặt trời và tạo ra lỗ hồng để lọt ánh nắng xuống nhìn như một cái “giếng trời” giữa thiên nhiên. Lại có những đám mây màu sẫm có viền ánh sáng chói lọi xung quanh khiến chúng càng nổi bật và sắc nét trên nền trời.” (Nguyễn & cs., 2022b, tr. 59).

Trong ví dụ trên, câu “Thời điểm hoàng hôn có những đám mây được nhuộm sắc xà cừ óng ánh điệu đà.” là câu chủ đề của đoạn văn. Do đó đoạn văn trên được lập luận theo kiểu “diễn dịch”.

+ Lập luận theo kiểu *quy nạp*: là kiểu lập luận bắt đầu bằng cái cụ thể, riêng lẻ đến cái khái quát, cái chung. Ở kiểu lập luận này, câu kết thúc là câu chủ đề, nó thu tóm những câu mang thông tin cụ thể đứng ở phía trước.

+ Lập luận theo kiểu *tổng hợp* (kết hợp diễn dịch với quy nạp): là kiểu lập luận có sự phối hợp giữa diễn dịch và quy nạp: câu đầu nêu nội dung khái quát, các câu tiếp theo nêu những thông tin cụ thể, chi tiết (lí lẽ, dẫn chứng) vừa làm sáng tỏ nội dung khái quát (ở câu đầu), vừa chuẩn bị cho một nội dung khái quát ở câu cuối nhưng mức độ cao hơn. Câu cuối đoạn khái quát hóa, đúc kết lại những ý đã trình bày trong những câu đứng trước.

Ví dụ đoạn văn: “Họa Mi đúng là một HS xuất sắc (1)! Sáng nào, Họa Mi cũng dậy sớm luyện

giọng (2). Nhờ chăm chỉ, giọng hát của bạn ngày càng vút cao, trong trẻo (3). Hôm nay, thầy giáo và cả lớp đều háo hức chờ đón tiết mục của Họa Mi (4). Giọng hát véo von của bạn cất lên, bay qua cửa sổ giục những mầm cây hé nở, giục hoa đào khoe sắc,(5)... Cô Họa Mi rướn cao, đôi mắt sáng long lanh (6). Thầy giáo và chúng tôi say sưa trong khúc ca Mùa xuân, tưởng như đang đi trong một vườn hoa rực rỡ sắc màu (7). Họa Mi thật xứng đáng là nghệ sĩ tài năng. (8)” (Nguyễn & cs., 2022b, tr. 30).

Phân tích lập luận của đoạn văn ở ví dụ trên, ta thấy, đoạn văn có câu (1) là câu mở đoạn; các câu (2), (3), (4), (5), (6), (7) triển khai đoạn; câu (8) là câu kết thúc đoạn. Câu (1) mở đoạn cũng là câu thể hiện ý chính của đoạn văn (câu chủ đề). Các câu (2), (3), (4), (5), (6), (7) thể hiện các ý bộ phận được triển khai từ ý chính. Câu (8) là câu kết lại các ý được thể hiện từ các câu trên. Đây là đoạn văn được viết theo kiểu lập luận tổng hợp (kết hợp kiểu lập luận diễn dịch với quy nạp).

2.2. Một số biện pháp rèn luyện kỹ năng viết đoạn văn cho học sinh lớp 3 theo lý thuyết lập luận

Chương trình môn Tiếng Việt lớp 3 yêu cầu HS viết đoạn văn theo một đề tài cụ thể gắn với bài học đọc hiểu hàng tuần hoặc một đề tài được gợi ý gắn với thực tiễn hoạt động học tập, sinh hoạt hằng ngày của các em. Chương trình cũng yêu cầu HS viết đoạn văn ngắn (độ dài của đoạn văn không quá 10 câu văn). Và dù là viết đoạn văn ngắn nhưng HS vẫn phải bảo đảm đạt đến sự hoàn thiện của một đoạn văn trong tính chỉnh thể của nó. Tùy vào chủ ý của người viết mà đoạn văn có những kiểu lập luận khác nhau. Như trên có nói, do đặc điểm nhận thức và tư duy của HS lớp 3, viết đoạn văn theo kiểu lập luận diễn dịch, lập luận quy nạp và lập luận tổng hợp (kết hợp giữa lập luận diễn dịch và quy nạp) là phù hợp nhất. Tuy nhiên, HS lớp 3 chưa được học về lý thuyết lập luận. Các em chỉ có thể nhận biết những gì sơ giản nhất về lý thuyết lập luận được rút ra từ quá trình GV hướng dẫn các em thực hành viết các đoạn văn (được cụ thể hóa ở hoạt động dạy học) trong các bài học môn Tiếng Việt lớp 3 theo từng bộ sách giáo khoa. Vì thế trong hoạt động dạy HS viết đoạn văn, GV cần có biện pháp hướng dẫn, gợi ý cụ thể để các em biết vận dụng những hiểu biết sơ giản nhất về lý

thuyết lập luận để viết được những đoạn văn hoàn chỉnh, sáng tạo theo mục tiêu được xác định ở mỗi bài học môn Tiếng Việt.

2.2.1. Biện pháp hướng dẫn học sinh viết đoạn văn theo kiểu lập luận diễn dịch

a. Mục đích ý nghĩa của biện pháp

Hướng dẫn HS viết đoạn văn theo kiểu lập luận diễn dịch nhằm giúp HS làm quen dần với cấu trúc của đoạn văn có câu chủ đề (thể hiện ý khái quát của cả đoạn) được đặt ở đầu đoạn văn, các câu văn tiếp theo có mục đích diễn đạt rõ ý của câu chủ đề.

Thực hành viết những đoạn văn có kiểu lập luận diễn dịch có ý nghĩa rất lớn trong việc phát triển tư duy của HS lớp 3 theo hướng đi từ tư duy khái quát về sự vật hiện tượng đến sự nhận thức chi tiết rõ dần về sự vật, hiện tượng ấy làm cơ sở để lên các lớp trên các em sẽ được rèn luyện các viết bài văn hoàn thiện dựa vào sự liên kết bởi nhiều đoạn văn...

b. Các bước hướng dẫn học sinh viết đoạn văn theo lập luận kiểu diễn dịch

Bước 1. Hướng dẫn cho HS xác định yêu cầu của bài tập.

Ở bước này GV có thể sử dụng hệ thống câu hỏi gợi ý để HS hiểu rõ yêu cầu của bài tập đòi hỏi các em viết đoạn văn về ai, về, vật gì?...; nội dung viết là gì? Viết cho ai đọc?... độ dài của đoạn văn?...

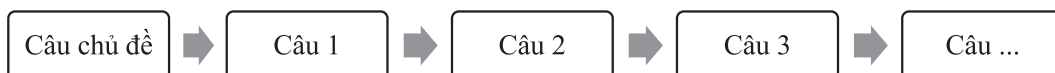
Bước 2. Hướng dẫn HS hiểu cách lập luận (cấu trúc của đoạn văn).

Ở bước này, GV cần hướng dẫn để HS hiểu sơ lược (hoặc nhớ lại) cách viết đoạn văn theo kiểu lập luận diễn dịch thường là:

- Phải tìm ra ý chính của đoạn văn là gì để viết câu chủ đề của đoạn và đặt câu văn nêu chủ đề ở đầu đoạn văn.

- Tìm ra các ý phụ làm rõ ý chính của đoạn (diễn giải dần làm rõ câu chủ đề). Các câu văn này được viết tiếp theo câu chủ đề phải cụ thể hóa, triển khai chủ đề bằng giải thích, chứng minh, phân tích, ...(có thể sử dụng hình thức thảo luận nhóm để HS tìm ra các ý của đoạn và thể hiện các ý của đoạn bằng sơ đồ tư duy hoặc sơ đồ Graph).

Có thể hướng dẫn HS triển khai nội dung đoạn văn theo kiểu diễn dịch như sơ đồ sau:

Bước 3. Tổ chức cho HS viết đoạn văn vào vở, sửa chữa sau khi viết

- Dựa vào các ý của đoạn văn đã được xác định, HS sử dụng ngôn ngữ riêng của mình để viết (diễn đạt) thành đoạn văn hoàn chỉnh.

- Học sinh đọc lại đoạn văn đã viết để phát hiện và sửa lỗi (nếu có).

Bước 4. Tổ chức cho HS trình bày bài viết và nhận xét, đánh giá

- GV mời một số HS đọc đoạn văn của mình cho cả lớp nghe.

- Lớp nhận xét về nội dung hình thức, đánh giá cách lập luận trong đoạn văn của bạn vừa trình bày.

- GV nhận xét, biểu dương HS...

c. Ví dụ minh họa

Ví dụ 1: Với đề bài yêu cầu HS “Viết đoạn văn ngắn (từ 5 đến 7 câu) tả một đồ dùng học tập của em” (Nguyễn & cs., 2022a).

Dạng đề bài này, GV có thể hướng dẫn HS viết đoạn văn theo kiểu lập luận diễn dịch qua các bước sau:

Bước 1. Hướng dẫn cho HS xác định yêu cầu của bài tập.

- GV: Yêu cầu HS đọc đề bài

- HS: Viết đoạn văn ngắn (từ 5 đến 7 câu) tả một đồ dùng học tập của em.

- GV nêu câu hỏi để gợi ý cho HS nắm yêu cầu của đề bài.

+ GV: Hãy kể tên những đồ dùng học tập của em?

+ HS: Thước kẻ, bút chì, bút mực, gôm,...

+ GV: Em thích nhất là món đồ dùng học tập nào? Vì sao?

+ HS: Cây thước kẻ là đồ dùng học tập yêu thích nhất. Vì đây là món quà bà ngoại đã tặng em khi em đạt thành tích cao trong năm học trước.

- Hướng dẫn HS tìm ý để tả chi tiết đồ dùng học tập.

+ GV: Đồ dùng ấy có màu sắc, hình dáng, kích thước, ...như thế nào?

+ HS: Thước kẻ có màu xanh dương, hình chữ nhật và dài 20 cm. Thước được làm bằng nhựa cứng...

+ GV: Bộ phận nào là nổi bật nhất?

+ HS: Hình vẽ những chú Doremon trên cây thước rất bắt mắt và sinh động.

+ Em sử dụng và bảo quản đồ dùng học tập đó như thế nào?

+ HS: Dùng thước kẻ khi vẽ hình trong môn Toán,...Sau khi sử dụng xong cho thước gọn gàng vào ngăn nhỏ của cặp sách, không bẻ cong thước để sử dụng được lâu dài.

Bước 2. Hướng dẫn HS hiểu cách lập luận (cấu trúc của đoạn văn).

- Dựa vào các câu hỏi gợi ý của GV ở bước 1, HS thảo luận nhóm 2 hoặc nhóm 4 tìm ý cho đoạn văn.

- Mỗi HS dựa vào kết quả thảo luận nhóm lập sơ đồ các ý định viết tả đồ dùng học tập để viết đoạn văn theo ý của riêng mình.

Bước 3. Tổ chức cho HS viết vào vở, sửa chữa sau khi viết.

GV hướng dẫn HS về hình thức trình bày một đoạn văn; độ dài đoạn văn (từ 5 đến 7 câu..).

Bước 4. Tổ chức cho HS trình bày bài viết và nhận xét (như trình bày ở trên).

Ví dụ 2:

Hướng dẫn HS viết đoạn văn theo đề bài sau: “Viết đoạn văn ngắn (từ 6 đến 8 câu) về lí do em thích hoặc không thích một nhân vật trong câu chuyện đã đọc hoặc đã nghe”. (Nguyễn & cs., 2022a, tr. 103).

GV có thể hướng dẫn HS viết đoạn văn theo kiểu lập luận diễn dịch qua các bước sau:

Bước 1. Hướng dẫn cho HS xác định yêu cầu của bài tập.

- GV hướng dẫn HS nắm vững yêu cầu của đề bài.

+ Về đối tượng viết: GV có thể gợi ý để HS hiểu và trả lời được các câu hỏi sau:

+ Em thích/ không thích một nhân vật nào?

+ Câu chuyện về nhân vật đó em đã được đọc/ nghe/xem ở đâu?

+ Đặc điểm của nhân vật em thích/không thích? (về hình dáng, tính cách, lời nói...)

+ Hành động/ việc làm của nhân vật đó trong chuyện mà em thích/không thích.

- Hình thức trình bày của một đoạn văn.

- Độ dài đoạn văn (từ 6 đến 8 câu..)

Bước 2. Hướng dẫn HS cách lập luận (cấu trúc của đoạn văn)

- Dựa vào các câu hỏi gợi ý của GV ở bước 1, HS thảo luận nhóm 2 hoặc nhóm 4 tìm ý cho đoạn văn.

- Mỗi HS dựa vào kết quả thảo luận nhóm lập sơ đồ các ý định viết về lí do em thích hoặc không thích một nhân vật trong câu chuyện đã đọc hoặc đã nghe viết đoạn văn theo ý của riêng mình.

Bước 3. Tổ chức cho HS viết vào vở.

Bước 4. Tổ chức cho HS trình bày bài viết và nhận xét.

- GV mời một số HS đọc đoạn văn của mình cho cả lớp nghe.

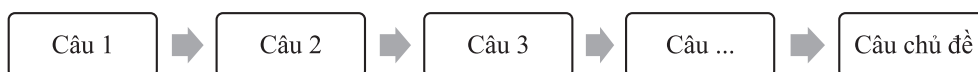
- Lớp nhận xét về nội dung hình thức, đánh giá cách lập luận của bạn...

- GV nhận xét, biểu dương HS...

2.2.2. Biện pháp hướng dẫn học sinh viết đoạn văn theo kiểu lập luận quy nạp

a. Mục đích, ý nghĩa của biện pháp

Hướng dẫn HS viết đoạn văn theo kiểu lập luận quy nạp nhằm giúp HS làm quen dần với cấu trúc của đoạn văn có câu chủ đề được đặt ở cuối

b. Các bước hướng dẫn học sinh viết đoạn văn theo lập luận kiểu quy nạp

Về cơ bản, các bước hướng dẫn HS cách viết đoạn văn theo kiểu lập luận quy nạp cũng giống như cách viết đoạn văn theo kiểu lập luận diễn dịch nhưng theo chiều hướng ngược lại khi HS tìm ý và xây dựng sơ đồ diễn đạt ý của đoạn văn (ở bước 2) và thể hiện hình thức viết (ở bước 3)

c. Ví dụ minh họa về hướng dẫn học sinh cách viết đoạn văn kiểu lập luận quy nạp

Với đề bài: “Viết đoạn văn ngắn (từ 5 – 7 câu) tả cuốn sách của em, trong đó có hình ảnh so sánh.” (Nguyễn & cs., 2022a, tr. 53).

GV có thể hướng dẫn HS viết đoạn văn theo kiểu lập luận quy nạp qua các bước sau:

Bước 1. Hướng dẫn HS xác định yêu cầu của bài tập.

- Từ 1 đến 2 HS đọc đề bài

- GV nêu câu hỏi để gợi ý cho HS nắm yêu cầu của đề bài

+ GV: Cuốn sách đó có tên là gì?

+ HS: Cuốn sách em yêu thích nhất là "Dế Mèn phiêu lưu ký" của tác giả Tô Hoài

+ GV: Lí do em chọn cuốn sách đó để miêu tả?

+ HS: Em chọn cuốn sách này để miêu tả vì đó là món quà sinh nhật lần thứ 8 mà chị em dành tặng cho em, sách mang đến cho em nhiều bài học quý giá và bổ ích.

+ GV: Hãy nêu một vài đặc điểm trên cuốn

đoạn văn, các câu văn đặt trước câu chủ đề có mục đích diễn đạt dần các ý để cuối cùng được khái quát chung lại nội dung của đoạn văn trong câu chủ đề kết thúc đoạn văn.

Thực hành viết những đoạn văn có kiểu lập luận quy nạp có ý nghĩa quan trọng trong việc phát triển tư duy phản biện (tư duy ngược, lật lại vấn đề và làm rõ dần một ý tưởng nào đó...) của HS lớp 3 theo hướng đi từ tư duy cụ thể về sự vật hiện tượng đến sự nhận thức rõ dần các đặc điểm, chi tiết về sự vật hiện tượng ấy.

Đoạn văn theo lập luận quy nạp là đoạn văn có cách lập luận ngược lại với đoạn văn kiểu diễn dịch. Có thể sơ đồ hóa cách thức lập luận của đoạn văn theo kiểu quy nạp như sau:

sách của em (hình dạng, kích thước, màu sắc, chi tiết nổi bật)?

+ HS: Cuốn sách có hình chữ nhật, vừa vặn trong lòng bàn tay với kích thước không quá lớn, thuận tiện để em mang theo mọi nơi. Bìa sách có màu xanh lá tươi mát như màu của cỏ non, với hình ảnh nổi bật là chú dế mèn dũng cảm, đứng hiên ngang trước cánh đồng.

+ GV: Cuốn sách của em viết về nội dung gì?

+ HS: Cuốn sách kể về cuộc hành trình phiêu lưu của Dế Mèn, một chú dế thông minh, dũng cảm, và qua những chuyến đi đó, em đã học được nhiều bài học về tình bạn, lòng dũng cảm và tinh thần trách nhiệm.

+ GV: Hình ảnh nào được em so sánh trong bài?

+ HS: Những trang sách mỏng nhẹ như cánh bướm, dễ dàng lật qua mà không gây tiếng động.

+ GV: Nêu cảm nghĩ của em về cuốn sách đó?

+ HS: Sách không chỉ mang lại niềm vui mà còn là một kho báu kiến thức, khiến em yêu quý và trân trọng vô cùng.

Bước 2. Hướng dẫn HS cách lập luận (cấu trúc của đoạn văn) theo kiểu quy nạp.

- Dựa vào các câu hỏi gợi ý của GV ở bước 1, HS thảo luận nhóm 2 hoặc nhóm 4 tìm ý tả các chi tiết của cuốn sách và tìm ý kết luận chung về cuốn sách.

- Mỗi HS dựa vào kết quả thảo luận nhóm lập sơ đồ các ý định viết tả cuốn sách của em, trong đó có hình ảnh so sánh để viết đoạn văn theo ý của riêng mình.

Bước 3. Tổ chức cho HS viết vào vở.

- GV hướng dẫn HS về hình thức trình bày của một đoạn văn và lưu ý về độ dài đoạn văn (từ 5 đến 7 câu.)

Bước 4. Tổ chức cho HS trình bày bài viết và nhận xét.

- GV mời một số HS đọc đoạn văn của mình cho cả lớp nghe.

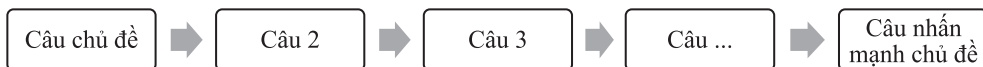
- Lớp nhận xét về nội dung hình thức, đánh giá cách lập luận của bạn...

- GV nhận xét, biểu dương HS...

2.2.3. Biện pháp hướng dẫn học sinh viết đoạn văn theo kiểu lập luận tổng hợp

a. Mục đích, ý nghĩa của biện pháp

Hướng dẫn HS viết đoạn văn có cách lập luận

b. Các bước hướng dẫn học sinh viết đoạn văn theo lập luận kiểu tổng hợp

Bước 1. Hướng dẫn HS xác định yêu cầu của bài tập.

Ở bước này, GV có thể thực hiện các việc sau:

- Mời 2 đến 3 HS đọc đề bài.

- Hướng dẫn HS xác định rõ đối tượng và nội dung cần viết trong đoạn văn như: Đề bài yêu cầu viết về ai, về vật gì, con gì, cái gì, hoạt động gì?...; thời gian, không gian, địa điểm xuất hiện đối tượng hoặc hoạt động...

- Xác định cách thức lập luận khi viết đoạn văn theo kiểu lập luận tổng hợp (câu mở đầu nêu chủ đề của cả đoạn, các câu văn tiếp theo thể hiện các khía cạnh của chủ đề theo hướng phân tích, minh họa chủ đề..., câu cuối kết lại đoạn văn).

- Lưu ý HS về hình thức trình bày và độ dài (số câu cần thiết) của đoạn văn theo ấn định của đề bài.

Bước 2. Hướng dẫn HS tìm ý thể hiện cách lập luận theo kiểu tổng hợp.

- Dựa vào các câu hỏi gợi ý của GV ở bước 1, HS thảo luận nhóm 2 hoặc nhóm 4 tìm ý khái quát (chủ đề), các ý triển khai chủ đề và ý kết luận chung.

- Mỗi HS dựa vào kết quả thảo luận nhóm để lập sơ đồ dàn ý (có thể sử dụng sơ đồ tư duy) của đoạn văn cần viết theo kiểu lập luận tổng hợp.

Bước 3. Tổ chức cho HS viết đoạn văn vào vở, sửa chữa sau khi viết.

- Dựa vào sơ đồ các ý của đoạn văn đã được xác

theo kiểu tổng hợp (kết hợp giữa lập luận theo lối diễn dịch với lối quy nạp) nhằm giúp HS làm quen dần với cấu trúc của đoạn văn có câu chủ đề được đặt ở đầu đoạn văn, các câu văn đặt trước sau câu chủ đề có mục đích diễn đạt dần các ý để cuối cùng được khái quát chung lại nội dung của đoạn văn trong câu văn (có vai trò như câu chủ đề) để kết thúc đoạn văn.

Thực hành viết những đoạn văn có kiểu lập luận tổng hợp có ý nghĩa hướng HS rèn luyện lối tư duy tổng hợp (đi từ nhận thức khái quát về sự vật hiện tượng đến phân tích làm rõ dần từng đặc điểm... và cuối cùng tổng hợp lại trong một kết luận khái quát).

Đoạn văn theo lập luận tổng hợp là đoạn văn có cách lập luận kết hợp giữa lập luận theo lối diễn dịch và lập luận theo lối quy nạp. Có thể sơ đồ hóa cách thức lập luận của đoạn văn theo kiểu quy nạp như sau:

định, HS sử dụng ngôn ngữ riêng của mình để viết (diễn đạt) thành đoạn văn hoàn chỉnh.

- Học sinh đọc lại đoạn văn đã viết để phát hiện và tự sửa lỗi (nếu có).

Bước 4. Tổ chức cho HS trình bày bài viết và nhận xét, đánh giá.

- GV mời một số HS đọc đoạn văn của mình cho cả lớp nghe.

- Lớp nhận xét về nội dung hình thức, đánh giá cách lập luận trong đoạn văn của bạn vừa trình bày xem đã đúng theo kiểu lập luận tổng hợp chưa.

- GV nhận xét, biểu dương HS...

c. Ví dụ minh họa về hướng dẫn HS cách viết đoạn văn kiểu lập luận tổng hợp

Với đề bài “Viết đoạn văn ngắn (từ 7 – 9 câu) thuật lại một trận thi đấu hoặc một buổi luyện tập thể thao em đã chứng kiến hoặc tham gia.” (Nguyễn & cs., 2022b, tr. 53), GV có thể hướng dẫn HS viết đoạn văn theo kiểu lập luận tổng hợp qua các bước sau:

Bước 1. Học sinh xác định yêu cầu của bài tập.

- 1 – 2 HS đọc đề bài

- GV nêu câu hỏi để gợi ý cho HS nắm yêu cầu của đề bài

+ GV: Trận thi đấu/môn thể thao đó có tên là gì ?

+ HS: Đó là trận đua thuyền.

+ GV: Diễn ra ở đâu?

+ HS: Diễn ra ở con sông thuộc khu vực xã Tân Thành.

+ GV: Em được chứng kiến/tham gia vào thời gian nào?

+ HS: Vào ngày lễ 30/4 nhằm kỉ niệm 49 năm giải phóng miền Nam, thống nhất đất nước.

+ GV: Trận đấu/ buổi luyện tập thể thao diễn ra như thế nào ? (Cảnh vật xung quanh, những hoạt động của người tham gia,...)

+ HS: Mọi người đến xem rất đông, cặp hai bờ sông là những dãy cờ với đủ các màu sắc bay phấp phới; các cổ động viên của các xã treo băng rôn, hô hào để tiếp thêm tinh thần cho các đội thi. Không khí của trận đua thuyền diễn ra hết sức sôi nổi và náo nhiệt. Khi có hiệu lệnh bắt đầu của người chỉ huy, vận động viên ở các thuyền lao nhanh như tên bắn về phía trước.

+ GV: Kết quả của trận đấu/buổi luyện tập thể thao như thế nào?

+ HS: Thuyền của đội thi xã Tân Phước về đích trước và đạt giải nhất. Thuyền của đội thi xã Tân Thành đạt giải nhì và thuyền của đội thi xã Long Hậu đạt giải ba.

+ GV: Nêu cảm nghĩ của em khi xem xong trận đấu/tham gia một buổi luyện tập thể thao.

+ HS: Cảm thấy rất vui và hạnh phúc. Hi vọng sẽ được tiếp tục xem những trận thi đấu thú vị như vậy.

Bước 2. Hướng dẫn HS tìm ý thể hiện cách lập luận theo kiểu tổng hợp.

- Học sinh thảo luận nhóm 2 hoặc nhóm 4 tìm ý khái quát (chủ đề), các ý triển khai chủ đề và ý kết luận chung về trận thi đấu/ buổi luyện tập thể thao.

- Mỗi HS dựa vào kết quả thảo luận nhóm để lập sơ đồ dàn ý của đoạn văn cần viết về Trận đấu/ buổi luyện tập thể thao theo kiểu lập luận tổng hợp.

Bước 3. Tổ chức cho HS viết đoạn văn vào vở.

- GV lưu ý HS về hình thức trình bày của một đoạn văn lập luận kiểu tổng hợp và độ dài đoạn văn (từ 7 đến 9 câu).

Bước 4. Tổ chức cho HS trình bày bài viết và nhận xét.

- GV mời một số HS đọc đoạn văn của mình cho cả lớp nghe.

- Lớp nhận xét về nội dung hình thức, đánh giá cách lập luận của bạn...

- GV nhận xét, biểu dương HS...

3. Kết luận

Trong dạy học môn Tiếng Việt nói chung, dạy viết đoạn văn nói riêng, việc vận dụng lí thuyết lập luận để phát triển kĩ năng viết đoạn văn cho HS lớp

3 là yêu cầu quan trọng và mang tính cấp thiết. Nhiều nhà sư phạm cho rằng, có kĩ năng lập luận, kết quả viết đoạn văn (hoặc viết bài văn) của các em sẽ không còn rơi vào tình trạng rời rạc, khô cứng và tư tưởng, tình cảm của các em được thể hiện rõ, xuyên suốt cả đoạn (hoặc bài văn). Bởi lẽ lập luận không chỉ là quá trình tư duy, là hoạt động rèn luyện kĩ năng của trí tuệ mà còn là sự thể hiện ý kiến cá nhân HS thông qua ngôn ngữ để chứng minh, thuyết phục người tham gia giao tiếp với mình. Do đó, khi HS biết cách lập luận thì những đoạn văn được các em hoàn thành theo chương trình ở mỗi bài học môn Tiếng Việt lớp 3 sẽ đạt kết quả tốt hơn, sẽ sinh động, lôi cuốn, thu hút và thuyết phục được bạn bè, thầy cô, người thân hoặc những người đọc khác. Và như vậy, HS mới phát huy hứng thú học tập, khả năng ngôn ngữ..., năng lực của bản thân trong tiết học viết đoạn văn một cách hiệu quả.

Lời cảm ơn: Nghiên cứu này được hỗ trợ bởi đề tài nghiên cứu khoa học của Trường Đại học Đồng Tháp, mã số SPD2023.02.41.

Tài liệu tham khảo

- Bộ Giáo dục và Đào tạo. (2018). *Chương trình Giáo dục phổ thông môn Ngữ văn (Ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT-BGDĐT ngày 26 tháng 12 năm 2018 của Bộ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo)*. Hà Nội: Bộ Giáo dục và Đào tạo.
- Bùi, M. T., & Nguyễn, Q. N. (2003). *Tiếng Việt thực hành*. NXB Đại học Sư phạm.
- Đỗ, T. K. L. (2005). *Giáo trình ngữ dụng học*. Hà Nội: NXB Đại học Quốc Gia.
- Đỗ, H. C. (2009). *Đại cương ngôn ngữ học, tập 2, Ngữ dụng học*. Hà Nội: NXB Giáo dục.
- Nguyễn, Đ. D. (2000). *Ngữ dụng học, tập 1*. Hà Nội: NXB Giáo dục.
- Nguyễn, T. L. K. (2008). *Ngữ pháp văn bản và luyện tập làm văn*. NXB Giáo dục Việt Nam.
- Nguyễn, T. L. K. & cs. (2022a). *Sách giáo viên Tiếng Việt 3 (tập 1) - Chân trời sáng tạo*. Hà Nội: NXB Giáo dục Việt Nam.
- Nguyễn, T. L. K. & cs. (2022b). *Sách giáo khoa Tiếng Việt 3 (tập 2) - Chân trời sáng tạo*. Hà Nội: NXB Giáo dục Việt Nam.
- Phan, M. C. (2002). *Ngôn ngữ học trong văn bản*. Tủ sách Đại học Vinh.
- Phan, M. C. (2008). *Lý thuyết và thực hành văn bản Tiếng Việt*. Hà Nội: NXB Đại học Quốc Gia.